

A SZÉKESFEHÉRVÁRI SZENT ISTVÁN KIRÁLY MÚZEUM KÖZÖSSÉGI RÉGÉSZETI PROGRAMJA

A Program kialakulása, működése és eredményei

SZÜCSI FRIGYES¹ – KISS ALEXANDRA¹

Magyar Régészet 10. évf. (2021), 2. szám, pp. 89–96.

A székesfehérvári Szent István Király Múzeum Községi Régészeti Programjában résztvevő önkéntesek létszáma 2021 májusában közel 70 főt számlált. Programunk működését a 2020 márciusától életbe lépett protokoll szabályozza, a működtetését pedig a múzeum közösségi régészeti munkacsoportjának négy régésze látja el. Közülük a cikk két szerzője egyúttal az országos Községi Régészeti Egyesület Fejér megyei tagszervezetének alapító tagja. A járványügyi helyzet ugyan megnehezítette a működést, mégis számos sikeres – a civil szféra bevonásával zajló – kutatást tudhatunk magunk mögött. Alig akadt olyan nagyobb feltárásunk, ahol a Program önkéntesei ne lettek volna jelen. Ezek közül kiemelnénk a Csákberény-orondpusztai tervásatásokat, ahol önkéntesekkel tártunk fel eddig 88 avar kori sírt, továbbá a számos fontos topográfiai adatot és különleges leleteket is eredményező fémdektoros terepbejárásokat. A program koordinátorai kiemelt figyelmet fordítanak a szomszédos megyék közösségi régészeti programjaival való együttműködésre, a megyénként eltérő gyakorlatok harmonizálására. Cikkünkkel betekintést szeretnénk nyújtani a programunk kialakulásába, működésébe, és eddigi eredményeibe.

Kulcsszavak: közösségi régészet, fémkereső, önkéntes, Fejér megye

A KÖZVETLEN HELYI ELŐZMÉNYEK

A kezdetek: múzeumbarát fémkeresősök a múzeum háza táján (2013–2016)

2013 decemberében egy civil kutató, Meleg József azzal a céllal jelentkezett a Szent István Király Múzeumban (továbbiakban: SZIKM), hogy fémkeresős kutatással segítené az intézmény munkáját. Korábban is előfordult, hogy egyes régészek hosszabb-rövidebb ideig együttműködtek egy-egy fémkeresős magánszeméllyel, de intézményi keretek közötti, szervezettebb együttműködés csak később indult el. A múzeum vezetősége – a régész munkatársakkal egyetértve – akkor azon az állásponton volt, hogy a múzeum nem ad megbízási szerződést civileknek a fémkereső műszer önálló használatára, és a magánszemélyek kizárólag a múzeum által delegált régész szakember jelenlétében végezhetik ezt a típusú munkát. 2014-ben ennek megfelelően kezdett formálódni egy négy-öt önkéntesből álló csapat, akik részt vettek a SZIKM számos terepbejárásán, többek között az Aba és Seregélyes Árpád-kori településhálózatának rekonstrukcióját célzó topográfiai kutatásokban (említés szinten ld. POKROVENSZKI & BELEGRAI 2018, 54), valamint fémkereső műszeres kutatással segédkeztek néhány feltáráson.

A régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet megjelenése új helyzetet teremtett, mert engedélyhez kötötte a fémkereső műszer hivatáshoz nem kötött használatát. 2015-től azonban az új múzeumi vezetés nem támogatta a múzeumbarát fémkeresősökkel való együttműködést, így fejlődést, előrelépést ekkor ezen a téren nem volt lehetséges. A Fejér Megyei Kormányhivatal ettől függetlenül mindkét évben állított ki engedélyeket (1. táblázat).

¹ Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár. E-mail: kozossegi.regeszet@szikm.hu

Év	A Fejér Megyei Kormányhivatalhoz benyújtott engedélykérelmek száma	A Fejér Megyei Kormányhivatal által kiállított engedélyek száma
2015	9	8
2016	23	23

1. táblázat. Fémkereső műszer hivatáshoz nem kötött használatához kiállított engedélyek száma Fejér megyében a SZIKM által vezetett nyilvántartás alapján

A nagy nyitás (2017)

2017. január elsejétől életbe lépett a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 496/2016. (XII.28.) Korm. rendelet, amely a fémkereső műszer hivatáshoz nem kötött használatának engedélyeztetéséhez kötelező mellékletként írta elő a feltáráshoz jogosult intézménnyel kötött megbízási szerződés vagy együttműködési megállapodás hiteles másolatát.

2017-ben megváltozott a SZIKM vezetésének fémkeresős civilekkel kapcsolatos álláspontja is, és – a 2014–2015 közötti elvekkel és gyakorlattal teljesen ellentétesen – lényegében érdemi szűrés nélkül adta ki az önálló (!) fémkeresős kutatásra vonatkozó – de arra a jogszabálynak megfelelően csak engedély birtokában feljogosító – együttműködési megállapodásokat magánszemélyeknek, tárgyévben mindösszesen 34 főnek. Köztük mindössze két olyan civil volt, akik a korábbi években is együttműködtek a múzeummal, a többi személy a múzeum részéről megelőlegezett „vak” bizalommal kapta meg az együttműködési megállapodást, kisebb-nagyobb Fejér megyei területekre. Két fő együttműködési megállapodása szólt kizárólag a Velencei-tó strandjaira, mások egyes települések konkrétan meghatározott helyrajzi számú ingatlanjaira, megint mások akár több település határát magában foglaló hatalmas területek önálló fémkeresős kutatására kaptak együttműködési megállapodást a múzeumtól. Tanulságos, hogy az együttműködési megállapodással rendelkező 34 főből mindössze 21-en nyújtottak be kérelmet a Fejér Megyei Kormányhivatalhoz fémkereső műszer hivatáshoz nem kötött használatának engedélyeztetése céljából (2. táblázat).

SZIKM által kiadott együttműködési megállapodások száma	A Fejér Megyei Kormányhivatalhoz benyújtott engedélykérelmek száma	A Fejér Megyei Kormányhivatal által kiállított engedélyek száma
34	21	21

2. táblázat. Fémkereső műszer hivatáshoz nem kötött használatához kiállított együttműködési megállapodások és engedélyek száma Fejér megyében 2017-ben a SZIKM által vezetett nyilvántartás alapján

A közösségi régészet csírái (2018–2019)

2017 végén, 2018 elején a múzeum alkalmazásába került fiatal régészek a Rácz Tibor Ákos által életre hívott Pest megyei közösségi régészeti program sikerén felbuzdulva szakítani kívántak a korábbi múzeumi gyakorlattal, amely során a múzeumok nem sok ellenőrző jogkörrel kívántak élni (RÁCZ 2017, 1–7). A korábbi gyakorlat hibáit elkerülendő, a jogi háttér és a témát érintő tapasztalatok megismerésével felvértezve párbeszédre hívták az érdeklődőket, azt remélvén, hogy egy személyes találkozó előnyeit kihasználva ki tudnak alakítani egy olyan együttműködési rendszert, mely mindkét fél számára elfogadható. A kezdeményezés naivnak bizonyult, sajnos a célok és az érdekek nem minden pontban találkoztak egymással.

Ekkor osztották az együttműködési megállapodást kérelmezőket két külön részre: a fürdőzők által elhagyott fémtárgyak felkutatását megcélzó, kizárólag a Velencei-tó medrére megállapodást kérelmezőkre (ún. „vízi” együttműködési megállapodások), valamint a múzeummal korábban már szerződött, egy-egy konkrét „szárazföldi” terület kutatását kérelmezőkre (3. táblázat). Az utóbbiakra vonatkozó szabályokat szigorították: a civileknek a fémkeresős tevékenység megkezdése előtt, illetve annak végeztével bejelentést kellett tenniük a múzeum kapcsolattartója felé, továbbá kötelező lett a tevékenység naplózása, a lelet megtalálásának helyén a GPS koordináták rögzítése, illetve természetesen a leletek bizonyos időn belüli beszolgáltatása. Ezeknek a feltételeknek a megsértése esetén a múzeum az együttműködési megállapodást azonnali hatállyal visszavonta.

Terveik között szerepelt a civilek bevonásával zajló közös terepbejárások szervezése, illetve szakmai napok, ismeretterjesztő előadások tartása, ami már egyértelműen a közösségi régészet irányába mutató fejlemény.² A magas munkahelyi fluktuáció, a régészek és technikusok cserélődése azonban hátráltatta a közösségi régészet kibontakozását, így a tervekből csupán néhány *ad hoc* jelleggel szervezett műszeres lelőhely- és leletfelderítési alkalom valósult meg. A bodajki honfoglaláskori és kelta temető feltárása során fogalmazódott meg a gondolat, hogy a szomszédos, csupán terepbejárásból ismert, Árpád-koriként azonosított Proletár-földek I. lelőhelyet is érdemes lenne feltérképezni. Az újabb adatgyűjtésnek köszönhetően a területen egy római villagazdaságot sikerült azonosítani, ahonnan a kutatás kiemelkedő leleteként egy arany fülbevaló látott napvilágot.

Év	SZIKM által kiadott együttműködési megállapodások száma	A Fejér Megyei Kormányhivatalhoz benyújtott engedélykérelmek száma	A Fejér Megyei Kormányhivatal által kiállított engedélyek száma („vízi”+„szárazföldi”)
2018	25	25	25 (13+12)
2019	16	16	16 (10+6)

3. táblázat. Fémkereső műszer hivatáshoz nem kötött használatához kiállított együttműködési megállapodások és engedélyek száma Fejér megyében 2018–2019-ben a SZIKM által vezetett nyilvántartás alapján

2019 nyarán került sor a csákberény-orondpusztai avar kori temető 1939 óta félbehagyott feltárásának folytatására. A tervásatás közösségi régészeti eseményként valósult meg. 36 önkéntes segítségével eredményeképpen 53 sír feltárására nyílt lehetőség. Jórészt ugyancsak az önkéntesek alaposságának köszönhető, hogy kiemelkedően magas számban – 53 sírből 33-nál –, illetve egyedülálló részletességgel sikerült dokumentálni fából ácsolt sírépítmények nyomait a zömmel közép avar kori sírokban. Ez lehetővé tette a legtöbb sírépítmény-típus pontos rekonstrukcióját (Szücsi in press). A siker jól bizonyítja, hogy az önkéntes civilek tehetségét és munkáját kamatoztatni lehet tervásatások megvalósításában is (1. kép) (Szücsi 2020, 1–11). Tervásatásunk azonban nem csak a nagyszámú önkéntes részvétele miatt bizonyult valódi közösségi régészeti eseménynek, hanem az oda tekintélyes létszámban kilátogató turisták, környékbeli lakosok és gyermekcsoportok miatt is (5. táblázat), a média kiemelt érdeklődéséről nem is beszélve.

1. kép. Gyermekcsoport tekinti meg a Csákberény-orondpusztai avar kori temető tervásatását (fotó: Nagy D.)

2019 őszén terjedt el a hír egy rendőrségi közlemény nyomán, hogy a SZIKM-al együttműködési megállapodással rendelkező fémkeresős személyek ellen indult büntetőeljárás. Az események a fémkeresős civilekkel való együttműködés újragondolására, új alapokra helyezésére sarkallták mind az intézmény vezetését, mind a régész munkatársakat, ezért 2020 elején a múzeum az összes, fémkereső műszer hivatáshoz nem kötött használatára vonatkozó együttműködési megállapodást felmondta. Teljes egyetértés mutatkozott azonban abban a kérdésben, hogy az események nem eredményezhetik a múzeum elzárkózását a civil szféra fémdektorral rendelkező részétől. Az ország régészeti gyűjtőkörrel rendelkező múzeumainak többségében ekkor már általános gyakorlattá vált a régészeti kutatás szabályait betartó amatőr fémkeresős kutatók integrálása (pl. LASZLOVSKY 2017, 1; BÍRÓ & RÓZSA 2017, 2–6; BAKOS 2020, 65–70; KOCIS 2020, 1–4).

A Fejér megyei közösségi régészeti program (2020–)

Álláspontunk szerint a régészeti örökség illegális fémkeresős tevékenységgel szembeni megóvását az segí-

² Az információkért köszönettel tartozunk Csoltkó Emesének.

tené, ha a jogalkotó engedélyhez kötné a fémkereső műszer birtoklását, az engedély megszerzését pedig csak a múzeumi együttműködési megállapodással/megbízási szerződéssel rendelkezők számára tenné lehetővé, a jelenleg is szabályozott örökségvédelmi és büntetőjogi kitételek mellett. A régészeti örökségünk védelmét megfelelően biztosító jogszabályi környezet hiányában ugyanis a rendfenntartó szervek és a hatóságok fellépése sem jelent megfelelő visszatartó erőt az illegális fémkeresős tevékenységgel szemben. Zömmel helyi tapasztalataink alapján az ebbe a körbe tartozó büntetőeljárások többsége vádemelésig el sem jut, az ügyek nem kerülnek bírósági szakaszba. A rendfenntartó szervek és a hatóságok eredményes fellépésének hiányában „struccpolitikának” érezzük, ha nem veszünk tudomást a nemzeti kulturális örökségünket képező régészeti lelőhelyek illegális fémkeresős tevékenység általi rongálásáról és megsemmisítéséről. Részleges megoldást jelenthet, ha a jószándékkal és együttműködési készséggel érkező, fémkeresővel rendelkező civileket a múzeumi rendszerbe integráljuk. Így a hobbijuk legális gyakorlása közben, egyfajta szabadidős tevékenységként, a régészek szakmai irányítása mellett fordíthatják tudásukat, tehetségüket és szabadidejüket a régészeti örökségünk felderítésére, védelmére és megmentésére.

Fontosnak tartottuk emellett, hogy a múzeumbarát fémkeresősök tisztában legyenek a hobbijuk felelősségével. Meg kell ismerniük a régészeti munka komplexitását és megfelelő alapismeretek (terepi protokollok, jellemzőbb tárgytípusok felismerése stb.) birtokába kell jutniuk. Ehhez nem elegendő a műszeres leletfelderítéseken és a nagyközönségnek szervezett előadásokon való részvétel, hanem olyan programokra van szükség, ahol a régész-muzeológusok munkáját segítve, aktívan részt vehetnek egyrészt az ásatásokon, a bontómunkába bekapcsolódva, másrészt a régészeti leletanyag elsődleges feldolgozásában (elsősorban nyilvántartásba vételében). Mindebben példaként szolgált számunkra a Közösségi Régészeti Egyesület által összehangolt Pest megyei közösségi régészeti program (RÁCZ 2019, 149–157).

E gondolatok és tapasztalatok összessége szülte meg a SZIKM Közösségi Régészeti Programját és a működését szabályozó – 2020. március 4-től hatályos – protokollt. A Közösségi Régészeti Programot a négy különböző korszakot képviselő régészből álló Közösségi Régészeti Munkacsoport működteti. A Programba való belépéshez meg kell küldeni a hiánytalanul kitöltött és aláírt jelentkezési lapot, amelyen a jelentkező nyilatkozik a protokollban foglaltak betartásáról. Ezek közül kiemelnénk azt a feltételt, hogy a jelentkező nem rendelkezhet régészeti korú tárgyakból álló gyűjteménnyel, ellenkező esetben a jelentkezését el kell utasítanunk. Ahogy egy régésznek etikátlan a régészeti magángyűjtemény, úgy az egyes régészeti résztevékenységekben résztvevő civilek esetében sem tartjuk azt etikusnak, mert esetenként a közgyűjtemények gyarapításával ellentétes érdek merülhet fel. Egy másik fontos feltétel, hogy a jelentkező vállalja, hogy fémkereső műszert önálló kutatásra kizárólag a múzeumi együttműködési megállapodás megszerzését követően, az örökségvédelmi hatóságtól kérelmezett és megkapott engedélynek megfelelően, vagy régészeti feltáráson, régész jelenlétében használja. Fémkereső műszerrel csak olyan önkéntes magánszemély vehet részt a SZIKM régészeti feltárásain (a hatályos jogszabály alapján beleértve természetesen a műszeres leletfelderítést is), aki a Múzeum programjának vagy egy, a Múzeummal együttműködő intézmény közösségi régészeti projektjének résztvevője.

A SZIKM – a mindenkor hatályos jogszabályoknak és a szakmai irányelveknek megfelelően – feltételekhez köti az ilyen, magánszemélyekkel fémkereső műszer hivatáshoz nem kötött használatára vonatkozó, határozott idejű együttműködési megállapodások megkötését. A Fejér megyei helyi sajátosságoknak megfelelően az ilyen megállapodások három különböző fajtáját különböztetjük meg:

- 1) a nyilvántartott régészeti lelőhelyeken kívül régészeti korú leletek fémdetektoros kutatására irányuló együttműködési megállapodás;
- 2) a Velencei-tó medrében a kulturális örökség elemeinek körébe nem tartozó tárgyak fémdetektoros kutatására irányuló együttműködési megállapodás;
- 3) a hadtörténeti örökség körébe tartozó tárgyak fémdetektoros kutatására irányuló együttműködési megállapodás.

A fentiek szerinti 1. típusú, ún. „szárazföldi” együttműködési megállapodást a SZIKM csak azzal a programrésztvevővel köthet, aki a protokoll pontrendszer szerinti 50 pontot elérte. A legtöbb pont – a fentebb ismertetett elveinknek megfelelően – az elsődleges leletfeldolgozásra szervezett alkalmakon való részvételért

jár (5 pont), ezt követi a régészeti bontómunkában való részvétel (3 pont/nap), az előadáson, illetve oktatáson részvétel (2 pont), végül pedig a SZIKM régészeti feltárásain fémkereső műszerrel való részvétel (1 pont). Azok az önkéntesek, akik valamelyik másik múzeumnál együttműködési megállapodással vagy megbízási szerződéssel rendelkeznek, egyszeri 30 vagy 20 pontot számoltathatnak el, attól függően, hogy az adott intézménnyel a SZIKM közösségi régészetre kiterjedő együttműködési megállapodással rendelkeznek-e vagy sem. A cél azoknak az önkénteseknek az elismerése, akik egy másik múzeum csapatában már bizonyítottak. Ezzel egyúttal a múzeumok közösségi régészeti programjai közötti átjárhatóságot is segíteni szeretnénk.

A fentiek szerinti 2. típusú, ún. „vízi” együttműködési megállapodást minden kérelmező megkaphatja, aki a Közösségi Régészeti Programunk tagja.

A 3. típusú ún. „hadi” együttműködési megállapodás feltétele, hogy a kérelmező rendelkezzen a Hadtörténeti Intézet és Múzeum által kiállított ajánlással vagy szakvéleménnyel, amelyben a kérelmező tevékenységét támogatja (4. táblázat).

<i>SZIKM által kiadott együttműködési megállapodások száma („vízi”+„szárazföldi”+„hadi”)</i>	<i>A Fejér Megyei Kormányhivatalhoz benyújtott engedélykérelmek száma</i>	<i>A Fejér Megyei Kormányhivatal által kiállított engedélyek száma („vízi”+„szárazföldi”+„hadi”)</i>
17 (13+4+0)	13	13 (10+3+0)

4. táblázat. Fémkereső műszer hivatáshoz nem kötött használatához kiállított együttműködési megállapodások és engedélyek száma Fejér megyében 2020-ban a SZIKM nyilvántartása alapján

PROGRAMOK ÉS EREDMÉNYEK/NEHÉZSÉGEK A JÁRVÁNY IDEJÉN

Bár a közösségi régészeti programunk hivatalos megalakulását megelőző időszakban is igyekeztünk bevonni az önkénteseket a terepi adatgyűjtésbe, a civilekkel való együttműködés az immáron szabályozott keretek között futó program indulása után vált rendszeresebbé. Első lépésként az önkénteseket a kötelező (terepi) régészeti feladatellátásba integráltuk. Ennek eredményeképp a megfigyeléseken és feltárásokon megnövekedett a fém-detektoros kutatás aránya, és így az előkerült fémleletek száma. Az így rendelkezésre álló civilek által nyújtott humán erőforrás azt is lehetővé tette, hogy jóval hatékonyabban végezzük a helyi építési szabályzat kidolgozásához és egyéb projektekhez kapcsolódó terepbejárásokat és a régészeti bontómunkát.

A programunk fontos – és talán leghangsúlyosabb – szegmensét alkotják a régészeti topográfiai kutatások, melynek részeként hitelesítő terepbejárásokat, műszeres lelőhely- és leletfelderítéseket folytatunk az önkéntesek bevonásával (2. kép). A fém-detektoros kutatással egybekötött bejárások részben preventív céllal valósulnak meg olyan lelőhelyeket érintve, amelyek fokozottan kitéttek az illegális fémkeresőzésnek, illetve a szántás általi bolygatásnak. Ezen okból kifolyólag került sor 2020. február 1-én Szabadbattyán, Sárvíz–Malom-csatorna lelőhely kutatására is többek között.³ A kezdeményezés fő célkitűzése, hogy minden évben a szántást követően a fémleletek szisztematikus gyűjtésével akadályozzuk meg, hogy illegális fémkeresősökhöz kerülhessen a fontos információkat hordozó leletanyag. Ugyan a közismert lelőhely az évek alatt nagymértékű fosztogatásnak lett kitéve, a nap folyamán mintegy 785 db begyűjtött tárgy arról tanúskodik, hogy a kutatás

2. kép. Műszeres leletfelderítés Martonvásáron (fotó: Libor Cs.)

³ A programon 19 önkéntes vett részt, a Fejér megyei fémkeresős önkénteseken kívül a Pest megyei Közösségi Régészeti Egyesület, valamint a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum múzeumbarát fémkeresősei is képviseltették magukat.

mégsem hiábavaló. A műszeres leletfelderítésnek jelentős szerepe van továbbá a közhitel nyilvántartásban szereplő lelőhelyek hitelesítésében, valamint az új lelőhelyek azonosításában is. Noha ezek a kutatások egyelőre inkább csak ad hoc jelleggel valósulnak meg, így is számos – csupán terepbejárásból ismert vagy ez idáig ismeretlen – lelőhely kiterjedésére és korára vonatkozóan szereztünk új vagy pontosabb adatokat. A tavalyi év egyik legizgalmasabb kutatása egy régészeti megfigyeléshez kötődik, amelyet az Aba–Varjaskéri nevű lelőhely pufferzónájában végeztünk. Mivel ezt a római lelőhelyet 2015-ben terepbejárás során sikerült azonosítani, és korát kivéve egyéb információ nem állt róla rendelkezésünkre, fémdetektoros kutatást folytattunk a területen további adatok megszerzése reményében. A terepmunka során begyűjtött anyagot igen gazdag és változatos római tárgytípusok alkotják (számos fibula, érmek, katonai diploma töredékei, öv- és lószerszámveretek, tükör töredékek, bronzedény töredékek, viasztartó kapszula stb.), továbbá kisebb számban honfoglalás kori (fülesgomb, veret) leletek és egy 62 darabot számláló, Luxemburgi Zsigmond uralkodásának idejére keltezhető quaringokból álló éremegyüttes is előkerült (3. kép). A bejárás során a római település kiterjedését és korát sikerült pontosabban lehatárolni, továbbá a szórványként előkerült 10. századi tárgyak utalhatnak egy honfoglaláskori temető jelenlétére is.

3. kép. Emailos korongfibula Aba-Varjaskéri lelőhelyről
(fotó: Tóth B.)

A modern topográfiai kutatásokkal összhangban kapacitásunkhoz mérten törekszünk tudományos céllal egy-egy természetföldrajzi egység vagy mikrorégió szisztematikus feltérképezését is megvalósítani. A tavalyi évben a Vértes-hegység peremterületén és a Móri-árokban található római villagazdaságok hálózatának felvázolása indult meg, melynek keretében ez idáig Bodajk, Csákberény és Fehérvárcsurgó környékén folytattunk bejárásokat. Ugyan a kutatás még kezdeti fázisban jár, több esetben is új információkkal szolgált, vagy épp módosította az eddigi tudásunkat a lelőhelyekről. A már régóta ismert Csákberény–Orondpusztán található római villagazdaság esetében műholdfelvételek segítségével további épületeket sikerült azonosítani a lelőhelyen kívül eső területeken, melyek minden bizonnyal a gazdasághoz tartozhattak. A lelőhelyen végzett terepi adatgyűjtés során előkerült fémtárgyak közül érdemes kiemelni egy niellóberakással díszített ezüst számszeríjfibula töredékét és egy késő római sarkantyút.

2020-ban, a nyári időszakban, a járvány két hulláma között folytatódott az intézmény – mára már igen nagy közismertségnek örvendő – tervszerű kutatása Csákberény–Orondpuszta avar kori temetőjében. 35 sírt tártunk fel. Külön kiemelendő két – fegyverekkel is ellátott – lósír (508, 540. sír) és egy Meroving-germán divat szerint eltemetett nő bolygatatlan sírja (523. sír). Utóbbiban teljesen tekinthető lábszárkötőkészletet (2 db bronz nagyszíjvég, 2 db bronz kissíjvég, 2 db bronzcsat) és a térdek között egy szinte teljesen ép, préselt bronz korongfibulát találtunk. Annak ellenére, hogy a járványügyi helyzet miatt csak rövidebb kutatásra nyílt lehetőségünk, mind az önkéntesek, mind az ásatást megtekintő látogatók száma növekvő tendenciát mutatott (5. táblázat).

Év	Időtartam	Önkéntesek száma	Látogatók száma
2019	3 hét	36	~230 fő (ebből 120 gyermek)
2020	2 hét	37	~380 fő (ebből 200 gyermek)

5. táblázat. A csákberény-orondpusztai tervásatás nyílt (értsd: amikor önkénteseket és látogatókat fogadtunk) időszakai, a munkánkat segítő önkéntesek, és az ásatást megtekintő látogatók száma

Bár a pandémiás helyzet a régészeti feladatellátásra csak kismértékben gyakorolt hatást, a közösségi régészeti programunkat – melynek egyik alapköve a rendezvényszervezés – sajnos jelentősen befolyásolta, és

korlátozta az adott évre tervezett programok megvalósulását. A 2020-as év folyamán a civil önkéntesek munkájának köszönhetően több mint 2000 db lelettel gazdagodott a régészeti gyűjtemény; ezek nyilvántartásba vételét szintén közösségi program keretében szerettük volna megvalósítani. Sajnálatos módon a járványügyi korlátozások miatt pusztán egy alkalommal volt lehetőségünk elsődleges leletfeldolgozást szervezni, melyre a Tác-Gorsium Régészeti Parkban került sor (4. kép). Részben az előállt helyzet hívta életre azt a gyakorlatot, hogy a Múzeumban közösségi szolgálatot teljesítő középiskolások bevonásával próbáljuk megoldani a folyamatosan gyarapodó és felhalmozódó leletanyag nyilvántartásba vételét, melynek első lépéseként a diákok a tárgylisták elkészítésében segédkeztek. Az általuk digitalizált, közel 1500 tétel nagymértékben hozzájárult a feldolgozás menetének meggyorsításához, bár a leltárba vételig még így is jelentős munkával kell számolnunk. A közös leltározás mellett a program részét képező történeti-régészeti témájú ismeretterjesztő előadások, anyagismereti órák szervezését is negatívan érintette a kialakult helyzet és a járványügyi korlátozások javarészt meghiúsították ezeket a programokat.

4. kép. Elsődleges leletfeldolgozás Gorsiumban
(fotó: Szücsi F.)

Befejezésképpen érdemes szót ejtenünk a leletbeszolgáltatásról, ami szintén szervesen kötődik a közösségi régészethez. Talán nem túlzás feltételezni, hogy e tevékenység népszerűsítése és a programok országos szintű előmozdítása hozzájárult a beszolgáltatott leletek számának jelentős növekedéséhez. Míg a 2018–2019-es évek során elenyésző számban került be a múzeumba civilek által talált régészeti korú tárgy, addig 2020-ban több mint 500 lelet beszolgáltatása történt meg a múzeumbaráttá váló fémkeresősök és a civil lakosság jóvoltából. Az adományozott tárgyak sorát bővíti néhány nem mindennapi lelet is, többek között egy öt darabból álló ezüst noricum-pannoniai szárnyasfibula együttes, egy limoges-i corпустörédék, továbbá egy egyenes vaskard (*spatha*).

BIBLIOGRÁFIA

Bakos, G. (2020). A fémkereső műszeres terepbejárásoktól a közösségi régészeti Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. *Magyar Régészet* 9 (2), 65–70.

Bíró, Gy. & Rózsa, Z. (2017). Orosháza és vidéke 15–16. századi múltjáról. Utazó és időszaki kiállítás. *Magyar Régészet* 6 (2), 2–6.

Kocsis, A. (2020). Csontkút / Bille domb újralfedezése. *Lancea Regis. A Közösségi Régészeti Egyesület Közleményei* 1 (3), 1–4. http://www.kozossegiregeszet.hu/tarhely/blog/KocsisAnita_LR_2020.3.pdf (Letöltés: 2021.05.04.)

Laszlovszky, J. (2017). Fémkeresős kutatások Magyarországon. Új programok, eredmények. *Magyar Régészet* 6 (2), 1.

Pokrovenszki, K. & Belegrai, T. (2018). Árpád-kori megtelepedések Aba, Belsőbáránd és Seregélyes határában. In Ringer I. (szerk.), *A Fiatal Középkoros Régészek VIII. Konferenciájának Tanulmánykötete. Petőfi Irodalmi Múzeum – Kazinczy Ferenc Múzeum, Sátoraljaújhely, 2016. november 17–19. Sátoraljaújhely: Petőfi Irodalmi Múzeum – Kazinczy Ferenc Múzeum.*

Rácz, T. Á. (2017). Fémkeresősök a múzeum kötelékében. Közösségi régészeti modell építése Pest megyében. *Magyar Régészet* 6 (3), 1–7.

Rácz, T. Á. (2019). Közösségi régészet. Egy új kutatási eljárás születése. *MúzeumCafé* 13 (4), 149–157.

Szücsi, F. (2020). Egy különleges avar kori temető és a közösségi régészet. A csákberény-orondpusztai tervásatás első eredményei. *Lancea Regis. A Közösségi Régészeti Egyesület Közleményei* 1 (2), 1–11. http://www.kozossegiregeszet.hu/tarhely/blog/Szucsifrigyes_LR_2020.2.pdf (Letöltés: 2021.05.04.)

Szücsi, F. (*in press*). „Az ismeretlen ismerős”. Új eredmények a csákberény-orondpusztai avar kori temető kutatásából: a sírépítmények. In „*Hadak útján*”. *A népvándorlaskor fiatal kutatóinak XXIX. konferenciája. Budapest 2019. november 15–16.* Budapest, megjelenés alatt.